

POVIJEST HRVATSKE KRŠĆANSKE TEOLOGIJE

Može li se govoriti o povijesti hrvatske kršćanske teologije? Da se o njoj ne govori, nije nepoznato, međutim pitanje je može li se o njoj uopće i govoriti te ako može, koji bi bili kriteriji za taj govor.

Ponajprije treba reći kako su hrvatski teolozi od samog početka u velikoj većini školovani na najboljim europskim teološkim učilištima (Italija, Njemačka, Francuska, Austrija, itd.) te su se nakon završetka svojih studija vratili u domovinu i redovito postajali profesori na teološkim učilištima i fakultetima diljem domovine. Neki od njih odlazili su ponovno u inozemstvo te bi tamo i ostajali kao znanstvenici i profesori i pisali svoja teološka djela i rasprave.

Nadalje, sigurno je kako su dugo kroz povijest upravo ti školovani klerici bili nositelji i pismenosti, i kulturnog, i nacionalnog identiteta i prosvjetiteljstva u našoj domovini, a danas se o mnogo njih i njihovih djela ne zna gotovo ništa ili su poznati samo djelomično. Stoga je krajnje vrijeme da se ovoj problematici pristupi ozbiljno i počne iz zaborava izvlačiti pojedinačna imena, njihova djela i njihovu teološku misao, a koja je ukorijenjena i proizlazi iz kulturnog i nacionalnog duha u kojem se rodila, sazrijevala i napokon ugledala svjetlo dana. Možda to nije uvijek i u svemu bila originalna teološka misao, ali uvjereni smo kako se u tom mnoštvu napisanih teoloških rasprava može naći i pokoja originalna misao koja zaslužuje da bude osvjetljena i javnosti izložena. Kad se toj problematici i istraživanju hrvatske teološke misli ozbiljnije pristupi, sigurno će se naći i više nego pokoja originalna misao, i to u različitim teološkim granama i disciplinama, poput moralne, dogmatske, ekumenske, pastoralne, itd. teologije.

Da bismo mogli ispravno pristupiti problematici povijesti hrvatske kršćanske teologije, nekoliko je važnih kriterija o kojima treba voditi računa. Kada je riječ o sintagmi hrvatska kršćanska teologija, onda treba razjasniti pojmove hrvatska i kršćanska.

Pod pojmom hrvatska razumijevamo ne samo današnji državni teritorij Republike Hrvatske nego povijesno gledano taj termin obuhvaća sve one teritorije koji su u određenom povijesnom razdoblju nacionalne povijesti pripadali hrvatskom nacionalnom teritoriju ili što se ponekad nazivalo hrvatskim zemljama.

Pod pojmom kršćanska razumijevamo s jedne strane teologe svih kršćanskih konfesija koji su živjeli i pisali na području o kojem smo malo prije govorili, dakle i katolike i pravoslavne i protestante

svih denominacija, te također i one mislioe koji su zbog školovanja ili nekih drugih razloga ostali izvan tadašnjih granica hrvatskog državnog teritorija i pisali svoja djela i na stranim jezicima.

U razdoblju u kojem Hrvati dolaze u dodir s kulturama okolnih naroda, Europa je ujedinjena oko kršćanske misli, a u središtu joj je Rim. Stoga sve do vremena prosvjetiteljstva u Europi, a i kod nas, glavni nositelji prosvijećenosti i obrazovanja dolazili su upravo iz crkvenih redova (klerici) i njihovih ustanova, a koji su, kako smo već rekli, svoje obrazovanje stekli na najboljim crkvenim učilištima Europe. Budući da su svećenici jedini bili obrazovani, utjecali su na kulturnu izgradnju svojega naroda. S pojavom prosvjetiteljstva u Europi nastupaju nova vremena. Na našim prostorima i u doba osnivanja obnovljenog Zagrebačkog sveučilišta 1874. god., u čiju sastavnicu ulazi i Bogoslovni fakultet iz Zagreba, i Hrvatskog narodnog preporoda suradnja između preporoditelja i klerika na visokoj je razini.

Početakom dvadesetog stoljeća javljaju se borbe između „mladih“ i „starih“, tj. između onih koji su htjeli na bilo koji način isključiti utjecaj klera na javni kulturni život. Treba reći kako je skolastička teologija i filozofija u to vrijeme bila službeni nauk u Katoličkoj Crkvi općenito, pa onda i na našim prostorima. Nadalje, u to vrijeme na hrvatskom području djeluje i više visokih bogoslovnih učilišta. Naravno najugledniji je bio Bogoslovni fakultet iz Zagreba koji je, kako smo već rekli, od 1874. god. sastavni dio Zagrebačkog sveučilišta. Osim tog fakulteta, na našim područjima u to vrijeme djeluju i druga visoka teološka učilišta poput visokih bogoslovnih škola u Đakovu, Senju i Sarajevu; bogoslovni instituti u Makarskoj, Zaostrogu, Dubrovniku, od 1937. god. isusovački Filozofski institut u Zagrebu.

Budući da se studij filozofije usko vezao uz sam studij teologije, i na našim katoličkim teološkim učilištima bilo je tako. Teologija i filozofija proučavala se i predavala isključivo svećeničkim kandidatima, i to na latinskom jeziku. Ipak, profesori koji su predavali bilo filozofiju bilo teologiju, nastojali su svojom pisanom riječi na narodnom jeziku, a objavljivanom po raznim teološkim časopisima koji su u to vrijeme osnivani, i široj zainteresiranoj publici približiti rasprave koje su se vodile na najprestižnijim učilištima Europe. Tako ovdje radi primjera možemo spomenuti samo zagrebački tjednik *Katolički list*, a osnovao ga je 1849. god. biskup Juraj Haulik, a od 1910. god. izlazi i poseban prilog *Bogoslovska smotra (Ephemerides Theologicae)* kao teološki časopis. U Sarajevu je osnovan list *Vrhbosna*, a isusovci 1919. god. također u Sarajevu pokreću list *Život*, koji danas izlazi u Zagrebu pod nazivom *Obnovljeni život*. To su samo neki od primjera koji nam mogu

poslužiti da uvidimo da se preko tih časopisa i teološka misao širila među onima koji su za nju bili zainteresirani, a nisu znali latinski jezik.

Nakon pada Nezavisne Države Hrvatske i stvaranjem nove države uvelike je bio otežan teološki rad bilo na fakultetima, bilo općenito na cjelokupnom području novoosnovane jugoslavenske federacije. Početkom 1952. god. Vlada NR Hrvatske donosi rješenje o ukidanju Rimokatoličkoga bogoslovnog fakulteta u Zagrebu kao fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Time je on prestao biti sastavnim dijelom Sveučilišta u Zagrebu. Rimokatolički bogoslovni fakultet nastavio je djelovati punih trideset i osam godina, i to na temelju povijesnoga i stečenoga prava, isključivo kao crkvena visokoškolska ustanova. Nadalje mnogi su svećenici i ubijeni i progonjeni. Unatoč tome što im se osporavala bilo kakva znanstvenost i onemogućavala sloboda, ipak teološki rad ni u tom teškom razdoblju nije se u potpunosti ugasio. Teološka učilišta uglavnom nastavljaju pod otežanim prilikama i dalje raditi. Od protestantskih teoloških učilišta možemo izdvojiti Visoko evanđeosko teološko učilište koje je osnovano 1972. god., i to radi obrazovanja pastora i laika na području biblijskih i teoloških studija, a koje djeluje sve do danas, a 1976. god. u Zagrebu je počeo s radom Teološki fakultet „Matija Vlačić Ilirik“.

Nakon demokratskih promjena početkom devedesetih godina prošlog stoljeća i teološka učilišta, a samim time i teolozi, dobivaju slobodu djelovanja te se osnivaju i novi teološki fakulteti kao ravnopravne sastavnice sveučilišta. Tako je npr. od teologije u Splitu i franjevačke teologije u Makarskoj osnovan novi Katolički bogoslovni fakultet u Splitu. Na svim teološkim fakultetima svake se godine organiziraju bilo domaći bilo međunarodni teološki simpoziji na kojima se obrađuju vrijedna teološka pitanja. Ipak, moramo primijetiti kako do sada, koliko je nama poznato, nijedan simpozij nije posvećen temi istraživanja povijesti hrvatske teološke misli u cjelini te je krajnje vrijeme da se toj tematici ozbiljnije pristupi kako bismo dobili uvid u sve bogatstvo teološke misli u našem narodu. Naime, mnoštvo je teoloških stručnjaka koji su od davnina pa sve do danas djelovali na našim područjima i napisali na tisuće kvalitetnih teoloških rasprava te njihov neumorni znanstveni rad zavređuje da mu se pristupi i iz ovog kuta gledišta kako bismo se i mi kao Hrvati mogli podičiti našom originalnom teološkom misli i doprinosom razvoju teologije kao takve. Uvjereni smo kako je i kod nas prisutna originalna teološka ideja, a koja proizlazi iz našeg narodnog duha i kulturnog obzora.

Na koncu, velika je šteta što do sada ne postoji ostvareni projekt koji bi obuhvatio cjelokupnu povijest hrvatske kršćanske teološke

misli i njezinih autora ili barem samo konfesionalno od samog njezina početka pa sve do naših današnjih dana. To je zadatak koji jedan autor ne može ostvariti, a da bude na visokoj razini i detaljno napravljen. Stoga upućujemo poziv svim teološkim radnicima i povjesničarima da udruženim snagama iznjedre jedan takav projekt koji bi konačno rasvijetlio sve te važne likove iz povijesti hrvatske teologije, pokazao njihovu originalnu misao jer oni su pak bili prenositelji svjetskih teoloških ideja na naše prostore te i na taj način obogaćivali hrvatsku kulturnu i teološku javnost, a svojom originalnošću teologiji podarili nove putove koji čekaju da ih otkrijemo i na svjetlo dana iznesemo.

Ivan Macut